

Landgoederen

De Graafschap is een gebied met veel 'kastelen' en Lochem vormt daarop geen uitzondering. De oorsprong van die statige huizen is heel divers. Sommige zijn ooit begonnen als versterkte burcht of als grenskasteel. Andere groeiden uit van boerenhofstede naar herenhofstede of havezate. En weer andere werden in al hun pracht en praal neergezet door iemand die hier of elders fortuin had gemaakt.

Het is gangbaar om te spreken van 'kastelen', maar voor de meeste landgoederen zou een betere benaming zijn: 'havezate'. In de middeleeuwen waren het grote hofsteden, economische centra van waaruit een groot landbouwbedrijf werd bestierd en waarvan de opbrengsten voor een zeker aanzien zorgden. Hoe dat ook zij, de 'kastelen' werden als adellijke huizen beschouwd; bezit ervan gold als voorwaarde om tot een ridderschap te behoren.

Niet elke hofstede groeide uit tot havezate, maar waar dat wel gebeurde, ontstond rond de dertiende eeuw de behoefte het huis te versterken. Tot in de vijftiende eeuw zette deze ontwikkeling zich voort; men ging stenen huizen bouwen, groef een gracht en wierp een wal op.

De Heest

De Heest is een goed voorbeeld van hoe een havezate er uitzag, maar heeft nooit de status daarvan gehad. Het betrof een horig goed maar zou in 1449 'gevrijd' zijn door Wolter van Keppel. Diverse eigenaren volgde elkaar op, zoals Arnold van Apeldoorn, Hendrik Jacob van Nagell (Ampsen), Clara Elisabeth van Lintelo (de Ehze), Adolph Jacob van Heeckeren, Mr. Johan de Mol van Otterloo en echtgenote jonkvrouwe Jacoba Wilhelmina Henriëtte Feith. Vanaf 1702 is het huis vooral verhuurd geweest, o.a. aan prins Adolphe van Hessen Philippstal en Pim Noothoven van Goor, met Isadora Duncan. Nu nog steeds privé bewoond.

De Heest, een statusloze havezate.

Vanaf de zeventiende eeuw, na de uitvinding van het buskruit, verloren de versterkingen hun functie. Luxe en comfort stelden andere eisen en niet te vergeten: de adel wilde graag zijn welstand laten zien. De havezaten werden omgebouwd tot luxe landhuizen. De bloeitijd van deze ontwikkeling ligt in de achttiende eeuw.

Ampsen

Ampsen, een particuliere havenzate.

In het leenregister wordt ene Ulricus de Amsene in 1105 genoemd. Wellicht heeft deze iets met het kasteel te maken, maar zeker weten we dat pas van Wolter de Amsen of de Ampsen, zoon van Helmich, die in 1379 beleend wordt met het goed Ampsen. Rond 1600 wordt het huis verwoest, waarna Gerrit Jan van Nagell een nieuw huis laat bouwen op een nieuwe plek. Dat in de eerste helft van de zeventiende eeuw gebouwde huis is ruim een eeuw in bezit van het geslacht Van Nagell en staat er nu nog. Wel krijgt het pas in de achttiende eeuw zijn imponerende hoefijzervorm. Via de graven Van Lynden van Sandenburg vererft Ampsen op de huidige eigenaar, jonkheer Rudolph E. W. van Weede.

Verwolde

Verwolde, van havezate tot museum.

Ooit was Verwolde een sterke grensvesting van Gelre tegen het Oversticht. De eerste vermelding van een heer van Verwolde dateert van 1346. Via huwelijk komt in 1565 het landgoed in handen van de geslachten Van Haeften en Ripperda. In 1725 wordt het – al vervallen – huis, een prooi van de vlammen, om in 1738 verkocht te worden aan Evert Jan Benjamin van Goltstein, voor zijn dochter Reinira Charlotte, die gehuwd was met Allard Philip van der Borch. In 1776 wordt door hun zoon het tegenwoordige huis gebouwd. Bordes en toren zijn later toegevoegd. Tot 1977 bleef het landgoed eigendom van Van der Borch van Verwolde. De huidige eigenaar, Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen, stelt het sinds 1982 open voor het publiek.

Pracht en praal kon niet door iedereen blijvend in stand gehouden worden. Vandaar dat veel huizen in de loop der eeuwen vele malen van eigenaar wisselden of aan pracht moesten inboeten. In de twintigste eeuw groeide de belangstelling voor dit cultureel erfgoed zodanig, dat veel van deze statige huizen in oude luister zijn hersteld, hetzij door particuliere eigenaren dan wel door 'Geldersch Landschap & Geldersche Kasteelen'. Datzelfde geldt voor de bijbehorende tuinen, parken en bos- en landbouwareaal.

De Voorst

Nicolaas de Vorste wordt in 1190 vermeld, maar de eerste echt bekende eigenaar is Gerhart ter Voirst in 1378. De dan nog eenvoudige 'spieker' komt in 1565 in handen van de familie van Keppel. Ongeveer een eeuw later wordt een telg uit dat geslacht page aan het hof van koning-stadhouder Willem III. Deze ARNOLD JOOST VAN KEPPEL (15) laat in 1700 het huidige paleisje bouwen. Als architecten treden op Daniël Marot en Jacob Roman, dezelfde die voor Willem III 't Loo realiseerden. De rijke interieurs en de indrukwekkende tuinen geven het huis een Franse allure.

Vanaf 1750 is het huis in handen van de geslachten Van Lynden, Bentinck en Van Neukirchen. Door verval in de negentiende eeuw en brand in 1943 gaat veel kostbaar interieur en exterieur verloren. In 1957 draagt de eigenaar, Pensioenfonds van de Nederlandse Heidemaatschappij, het geheel over aan de Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen, waarna het in fasen wordt gerestaureerd. Het huis is beschikbaar voor ontvangsten, maar overigens niet te bezoeken.

De Voorst, van spieker tot 'Versailles'.